

HET KWAAD WORDT IN KLEINE BEETJES OVER DE MENSEN UITGESTORT AAN DE LEZER

Amerikaanse soldaten verschijnen op alle plaatsen waar het kwaad aanwezig is. Dat is dus overal in de wereld. Echter niet langer meer in West-Europa. Want daar werd het kwaad naar de hel teruggestuurd, nadat het IJzeren Gordijn volledig door roest was verteerd en de Berlijnse Muur de betonziekte van de tachtiger jaren niet meer te boven was gekomen.

De Roomse kerk had een decennium voordien een Poolse paus verkozen en die kon natuurlijk in zichzelf lachen, want hij had reeds vijf keer zijn oude vaderlanden in Oost-Europa bezocht, met een betonschaar in zijn witte diplomatieke koffer. "No ho paura", stelde hij daarbij tevreden vast, ik heb van niemand schrik. Maar in Moskou zat Michail Gorbatsjov intussen nog steeds wezenloos te studeren op de structuren en de geschiedenis van zijn wereldrijk. Vruchteloos. Op kerstavond 1991 sloeg hij daarom het dunne schriftje dicht waarin hij zijn laatste toespraak had geschreven, als een illusieloze student voor wie geen nieuwe zittijd meer behoefde ingericht.

En dus konden enkele honderdduizenden soldaten terugkeren naar de Nieuwe Wereld. Zij maakten nog even rechtsommekeer om de oude vetes in de Balkan te gaan beslechten, maar nadien was het hier *out and over* in Europa. Lang werkloos bleven die soldaten echter niet. Want ergens tussen het Tweestromenland en de Jordaan werd de as-van-het-kwaad ontdekt.

Wij in West-Europa beseffen niet zo duidelijk wat wij ons bij die 'as' moeten voorstellen; de begrippen IJzeren Gordijn en Berlijnse Muur waren op dat vlak veel duidelijker.

Maar toch: sinds het *Gilgamesj epos*¹ vermoedden wij reeds dat in de wieg van onze beschaving een erg begaafd maar onrustig kind werd gelegd. En vooral na Sodom(a) en Gomorra wisten wij definitief dat er in die bijbelse landen niet één rechtvaardige mens leefde om wie die zondige steden konden worden gespaard. De ouderen onder ons werden op school wel nog enigszins gerustgesteld door de verplichte lectuur van het *Nieuwe Testa-*

ment, als tegengewicht voor de menselijke zwakheid die wordt geëtaleerd in het *Oude Testament*. Maar God betere het, in het Midden- en het Verre Oosten kán het gewoon niet behoorlijk bollen.

En daar, middenin dat maanlandschap vol kraters van een voorbijge beschaving en slechts hier en daar een oase, daar moeten de Amerikaanse soldaten vandaag dus het aloude kwaad gaan bestrijden. Geen wonder dat zij er uitzien als zwaarbewapende kosmonauten. In het beste geval lijken zij nog op de ruimtevaarders die in *A Space Odyssey* op de tonen van Johan Strauss' *An der schönen blauen Donau* door het heelal zweven.² Vaak zijn zij echter de akelige *Ultraviolet Marines* van de Amerikaanse journalist en schrijver Evan Wright.³

Wij staan erbij en kijken ernaar? Neen, wij kijken zelfs niet meer, omdat wij wennen aan de gewenning. Zelfs met die gewenning is het nooit anders geweest in de geschiedenis en bovendien ontploffen er geen granaten onder onze voetzolen. Maar in Amerika zelf is het altijd iemands kind of iemands ouder die sneuvelt. Enige tijd geleden ontmoette ik in Californië een Vlaamse Amerikaan: een kleinzoon en een kleindochter waren soldaat, allebei in Irak. En welke toon slaje dan aan in het gesprek met deze man? Jezelf opvoeren als een expert in de polemologie?⁴ Neen toch: integendeel enige bescheidenheid aan de dag leggen en voorstellen om samen een minuutje stilte te bewaren

aan het zoveelste monument van de *veterans*. Middenin een park, voor de gelegenheid begiftigd met de mildheid van de *Indian Summer*.

En toen werden in de Amish-gemeenschap van Nickel Mines in Pennsylvania in één klap tien meisjes vermoord, in het ene klasje dat hun schoolje telde. De dag waarop zij werden begraven, moest de dagelijkse overvloed van football- en baseballfoto's in de Amerikaanse kranten plots wijken voor de onwaarschijnlijke sereniteit van de uitvaart. Onwaarschijnlijk omdat de broers en de zussen, de vaders en de moeders hun stoïcisme en hun aanvaarding diep verscholen in beelden en scènes waarmee zelfs de beste BBC-regisseurs de 19de eeuw niet zouden kunnen laten herleven.

*"Ik denk", schrijft de Portugese romancier Peixoto, "misschien wordt het lijden in kleine beetjes over de mensen uitgestort en misschien valt er heel veel op de een en weinig of niets op de ander."*⁵

■ FRANS-JOS VERDOODT, VOORZITTER VAN HET ADVN

¹ Het *Gilgamesj epos* is hét nationale heldendicht van Babylonië en Assyrië. Het is het verhaal van de koning-dwingeland Gilgamesj, de natuurmens Endiku en de goden die de natuurkrachten sturen. Ook het (via de bijbel) bekende verhaal van de Zondvloed vormt een onderdeel van het epos.

² Bedoeld wordt de sf-film *2001: A Space Odyssey* uit 1968 door de Amerikaan Stanley Kubrick. *An der schönen blauen Donau* van de Oostenrijker Johan Strauss werd in 1867 voor het eerst uitgevoerd en geldt sindsdien als de muziekicoon van het lichtvoetige en zorgeloze bestaan.

³ In *Generation Kill* (Londen-Toronto, 2004) beschrijft Evan Wright de gretigheid om te vechten – maar tegelijk de schrijnende achterkant – bij de Amerikaanse mariniers in Bagdad.

⁴ Het aspect van de gewinning aan het geweld wordt o.m. beschreven in de bijlage bij An Rutgers van der Loef, *Met open ogen*, Alphen aan de Rijn, [1975?].

⁵ José Luís Peixoto, *De blik*, Amsterdam, 2003, p. 29.

HET FONDS SINT-PIETERSABDIJ VAN STEENBRUGGE KLAAR VOOR GEBRUIK

Modest Van Assche, Ward Corsmit, Eligius Dekkers, Amandus Dumon, Emiel Pil, Arnoldus Smits... elke onderzoeker met de Vlaamse beweging als werkveld heeft deze namen wel eens onder ogen gekregen. Hoewel hun rol in de Vlaamse beweging divers is, hebben ze één ding gemeen: allen zijn ingetreden in de Sint-Pietersabdij van Steenbrugge. De verwerving en ontsluiting door het ADVN van een belangrijk deel van het archief van deze abdij betekent dan ook dat heel wat interessant materiaal toegankelijk wordt gesteld voor historisch onderzoek. Het kan vorsers aanzetten tot het verkennen van nieuwe onderzoeksterreinen of tot het heroverwegen van oude pistes.

DE BEKNOPTTE GESCHIEDENIS VAN DE ABDIJ¹

De oorsprong van de abdij gaat terug tot de late jaren zeventig van de 19de eeuw. In 1875 kocht de vermogende Kortrijkse priester Philip Pollet een stuk zaailand langs de Steenbrugse Wandeling (de latere Baron Ruzettelaan) in Assebroek met de bedoeling er een nieuwe parochie te stichten. Een jaar na de aankoop werd begonnen met de bouw van de kerk en de school. Aangezien Philip Pollet geen toelating kreeg van het bisdom om zelf pastoor van deze kerk te zijn, ging hij op zoek naar andere bedienaars. De benedictijnen van Dendermonde waren bereid die taak op zich te nemen en in 1879 tekende Pollet een akte van eigendomsoverdracht met de Dendermondse dom Jozef Vael. Kort daarop werd het klooster van Steenbrugge bij pauselijk decreet gesticht. In de daaropvolgende maanden betrokken de eerste monniken het nieuwe gebouw.

In 1890 werd het klooster omgevormd tot prioraat en op 5 juli 1896 tot abdij van het Heilig Hart. De abdij groeide gestaag: in 1903 kreeg ze een eigen noviciaat en in 1906 zond ze, samen met de abdijen van Dendermonde en Affligem, missionarissen naar Noord-Transvaal. Hoewel materieel zwaargehavend door de Eerste Wereldoorlog won de abdij zeer snel aan liturgische uitstraling onder meer door de overname van het *Liturgisch Parochieblad*, een uitgave van de abdij van Zevenkerken.

In de jaren 1930 verwierf de abdij de opvolgingsrechten van de Sint-Pietersabdij van Oudenburg en ontpopte het Liturgisch Volksapostolaat zich tot een productieve liturgische uitgeverij. Het engagement in de Vlaamse beweging en in de vredesbeweging van dom Modest Van Assche, abt vanaf 1932, bezorgde de abdij ruimere bekendheid. Zijn begeesterende uitstraling zette jongeren als Tillo Van Biervliet, Ward Corsmit, Jan Dekkers, Jozef Dumon, Emiel Pil en Arnold Smits aan om in te treden en om later een eigen rol in de Vlaamse beweging te spelen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog en de repressie kende de

abdij moeilijke dagen, onder meer door het overlijden in gevangenschap van Van Assche.

Na de oorlog was een van de vele vernieuwingen de erkenning van Steenbrugge als parochie in 1955. Er kwam een Parochiaal Centrum, de kerk werd vergroot en het abdijgebouw gemoderniseerd en uitgebreid met twee nieuwe vleugels. De inzet van dom Eligius Dekkers, die in 1967 dom Isidoor Lambrecht opvolgde, zorgde voor de verdere groei van een belangrijke liturgisch-wetenschappelijke collectie in de abdijbibliotheek. Het in 1953 door Dekkers ontwikkelde project voor de heruitgave van de kerkvaders, het *Corpus Christianorum*, bezorgde de abdij internationale naambekendheid.

HET ABDIJARCHIEF DOORGELICHT

Het archief van de abdij van Steenbrugge draagt sterk de stempel van dom Aubert-Tillo Van Biervliet, meer dan vijftig jaar lang archivaris, van 1950 tot 2005. De tanende gezondheid van Van Biervliet leidde tot het verval van de archieforde. In 2005 nam de abdij in dat verband contact op met het ADVN en werd een ontsluitingsovereenkomst afgesloten. Er volgde een eerste verwerking waarbij de persoonsarchieven werden gescheiden van het eigenlijke abdijarchief. Uit de bibliotheek werden de collecties Vlaamse beweging, Midden- en Zuid-Afrika overgebracht naar het ADVN. In een tweede fase werden de verschillende archiefvormers vastgelegd en werd de oude orde gere-

Briefhoofd met een afbeelding van de abdij van Steenbrugge anno 1896.
[BE ADVN AC668, D11911(2/1)]

Ondanks een toenemende secularisatie en een dalend aantal intredes wist de abdij haar liturgisch-wetenschappelijke reputatie hoog te houden, onder meer met de organisatie van de adventsconferenties. Maar in 2005, na vijftig jaar aanwezigheid, moest de abdij de parochie loslaten en vandaag bereiden de laatste monniken de verhuis naar een aanliggend gemeenschapshuis voor. Het belangrijkste gedeelte van de abdijbibliotheek werd ondergebracht bij uitgeverij Brepols, kostbare stukken en een beperkte bibliotheek rond theologie en spiritualiteit werden overgebracht naar een bijgebouw van de abdij waar tot 2002 het Cyriel Verschaeve-archief was gevestigd en het bibliotheekgedeelte van belang voor de Vlaamse beweging werd in bewaargeving aan het ADVN overgedragen.

construeerd, op basis waarvan een voorlopig archief-schema werd opgesteld. Daarbij kwam aan het licht dat een aantal monniken delen van andere persoonsarchieven hadden verzameld. In een derde fase werden de archiefbestanden van belang voor de Vlaamse beweging afgezonderd van de rest van het abdijarchief en overgebracht naar het ADVN voor bewaring en verdere ontsluiting.

In wat volgt worden enkel de in het ADVN bewaarde archieven uit Steenbrugge besproken. Een uitgebreide historiek van de abdij, haar archief, de overige archiefvormers en de wetenschappelijke verantwoording van de inventarisatie, komen aan bod in de inventaris die in de loop van 2007 zal verschijnen. In deze publicatie zijn ook gedetailleerde levensbeschrijvingen van alle actoren opgenomen.

DE BELANGRIJKSTE AANWINSTEN

Modest Van Assche: omstreden

Alfons (dom Modest osb) Van Assche (1891-1945) trad in 1906 in te Steenbrugge. Tijdens de Eerste Wereldoorlog gaf hij les aan Belgische vluchtelingen in Ramsgate (Groot-Brittannië), werd hij brancardier aan het front en ten slotte aalmoezenier van een Franstalig regiment. Tijdens het interbellum valt vooral zijn sociale, pacifistische en Vlaamsgezinde engagement op. Dat uitte zich onder meer in zijn inzet voor de Katholieke Jongeren-Vredesactie en voor de IJzerbedevaarten. Tijdschriften als *De VOS*, *Nieuw Vlaanderen* en *Wetenschappelijke Tijdingen* konden op zijn medewerking rekenen, zelf stichtte hij *Dietschland-Suid-Afrika*. Van Assche had goede contacten met de populaire werkman-dichter Alfons Van Maele, met de invloedrijke priester-hoogleraar Jozef Van Opdenbosch die het AKVS in Dietse richting deed opschuiven en met Frans Daels, de voorzitter van het IJzerbedevaartcomité, wiens Vlaams-nationale en Groot-Nederlandse opvattingen hij deelde. Hoewel niet rechtstreeks bij de collaboratie betrokken, probeerde Van Assche tijdens de Tweede Wereldoorlog samen met Daels invloed uit te oefenen op de collaboratie-politiek van het Vlaams Nationaal Verbond.

Verdacht van politieke samenwerking met de bezetter belandde hij na de oorlog in de gevangenis. Hoewel voorlopig vrijgelaten zorgde een zeer omstreden beschuldiging

Karikatuur van dom Modest Van Assche op de voorpagina van het oud-strijdersblad *Ceux du Front* (fig. 13, 1 januari 1937, nr. 45) en portretfoto van dom Modest Van Assche omstreeks 1917. [BE ADVN AC668]

Groepsfoto met van links naar rechts Hendrik Luyten, Dom Modest Van Assche, E.P. Jozef Van Opdenbosch, E.H. Jan Bernaerts en Frans Daels, Assebroek-Brugge, s.d. [vóór 1942]. [BE ADVN AC668]

van verklikking voor een tweede internering, die Van Assche niet overleefde. Na zijn dood stond hij in Vlaamsgezinde kringen symbool voor de anti-Vlaamse repressie.

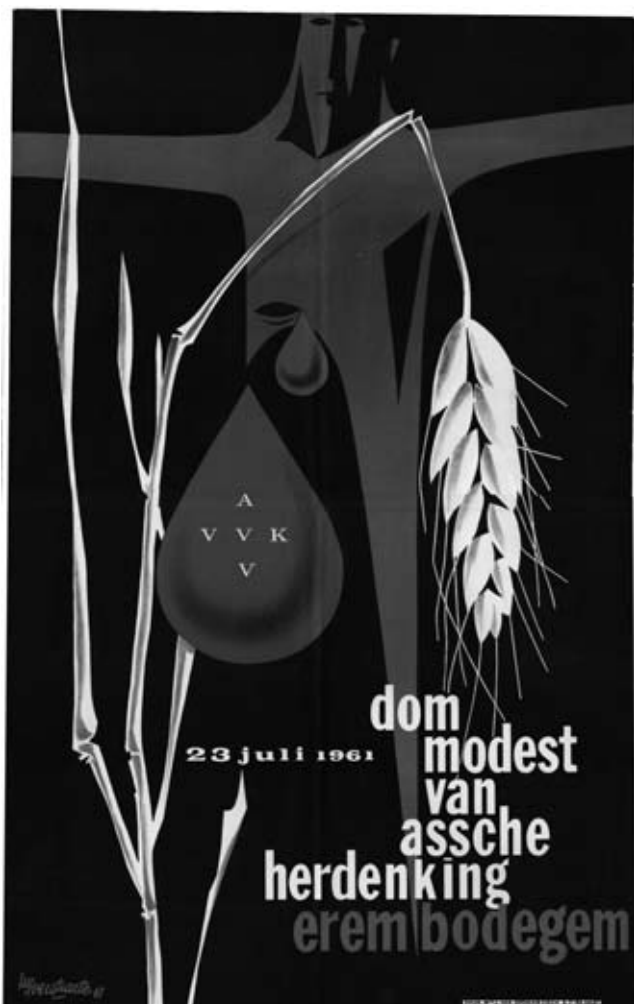
Over al deze activiteiten zijn sporen in Van Assches archief [BE ADVN AC668] terug te vinden. De stukken beslaan de periode 1915-1945, met uitlopers tot in 1986. Er zijn dossiers over zijn aanwezigheid op diverse plechtigheden, zijn aalmoezenierschap, zijn monastieke leven en zijn liturgische activiteiten, over zijn betrokkenheid bij de vredesactie, de IJzerbedevaarten en zijn Vlaams-nationale contacten. Ook zijn repressiedossier bevindt zich in het archief.

Van Assches persoonsarchief kan zeker als basis dienen voor een herevaluatie van de rol die Van Assche in Vlaams-nationale en vredeskringen speelde. De biografie die Smits in 1986 publiceerde is immers aan herziening toe. Daarbij zal zeker ook aandacht moeten worden geschonken aan het ambigue karakter van zijn activiteiten. Zijn sociale en pacifistische engagement lijkt te contrasteren met zijn politieke tussenkomsten, zoals een publiek optreden met Mussolini in Italië in 1935 (zie illustratie op p. 8) en zijn aanwezigheid als lijkredenaar bij de begrafenis van verongelukte Vlaamse krijgsgevangenen in het kamp van Fallingbospel in januari 1941. Daarnaast kan onderzoek van Van Assches notities, documenten en brieven uit '14-'18 interessante gegevens opleveren voor een studie over het (geestelijk) leven in een legerregiment tijdens de Eerste Wereldoorlog. Lijsten van boeken in de regimentsbibliotheek, notities over geschenken voor gewonde soldaten of agenda's met misintenties vormen kleine tot nog toe onbekende informatieschatten.

Een bijzonder waardevolle bron is het archiefgedeelte over de *dom Modest Van Asscheherdenkingen* [BE ADVN AC667]. Exclusief gevormd door de abdijsgemeenschap omvat het alle stukken over de naoorlogse beleving en herdenking van dom Modest Van Assche. Zijn erin terug te

Affiche van Luc Verstraete voor de Dom Modest Van Asscheherdenking op 23 juli 1961 in Erembodegem. [BE ADVN AC667]

Dom Amandus Dumon was van 1967 tot 1976 verantwoordelijk voor de abdijsbibliotheek. Via hem kwamen heel wat interessante documenten over de Vlaamse beweging in het bezit van de abdijs. [BE ADVN AC669]

vinden: de talrijke publicaties over Van Assche, alle huldigen en herdenkingen in Erembodegem, Steenbrugge en elders tot en met de toekenning van straatnamen. Meer nog dan bij de Joris Van Severenherdenkingen levert dit archiefbestand de bouwstukken voor een vergelijkende studie over herdenkingen en over de symboolfunctie van vooraanstaande figuren in de Vlaamse beweging (cf. onderzoek naar August Borms en Cyriel Verschaeve).

Amandus Dumon: verzamelaar

Jozef (dom Amandus osb) Dumon (1914-1976) was tijdens zijn studies aan het Sint-Jan Berchmanscollege in Antwerpen actief in het AKVS. In 1933 onderbrak hij zijn vorming aan het grootseminarie van Mechelen om in te treden in de Sint-Pietersabdij van Steenbrugge. Na de Tweede Wereldoorlog en diep onder de indruk van het overlijden van zijn abt Van Assche zette hij zich in voor diegenen die met de repressie in aanraking kwamen. Hij onderhield contacten met en bood steun aan de Vlaams-nationalisten die na de oorlog naar Ierland en Zuid-Amerika uitweken. In dat kader was hij ook betrokken bij de stichting van *El Lazo/De Schakel*, het blad van en voor deze Vlaamse emigranten in Argentinië. Behalve zijn onderwijsopdrachten aan het

Centrum voor Pastorale Opleiding van Leuven en het Hoger Instituut voor Maatschappelijk en Cultureel Werk van Brussel was hij ook medewerker aan de Volksuniversiteit Herman Van den Reek en de Stichting Lodewijk De Raet. In de jaren 1950-1960 zette hij zich actief in voor de bedevaarten naar het graf van Cyriel Verschaeve in Solbad Hall, de herdenkingen van Robrecht De Smet en van dom Modest Van Assche.

Dat Amandus Dumon een verzamelaar was blijkt niet alleen uit zijn bijzonder uitgebreide en volledig persoonlijk archief [BE ADVN AC669], maar ook uit de talrijke andere kleine archiefbestanden die we in dit archief terugvonden. Zijn eigen archief beloopt acht strekkende meter en omvat letterlijk de periode van zijn geboorte in 1914, met als eerste stuk de geboortelijst, tot zijn overlijden en begravenis in 1976. Een aantal documentatiedossiers zijn nog tot in 1983 aangevuld door de abdiarchivaris. Een dergelijk exemplarisch archief biedt dan ook voldoende materiaal voor een biografie. Naast een serie algemene briefwisseling is er ook correspondentie over zijn hulpverlening en dienstbetoon in het algemeen, inzake de repressie in het bijzonder en over zijn liturgische en wetenschappelijk werk. Verder springen ook de 125 door Dumon aangelegde persoonsdossiers over "Vlaamse en Dietse figuren" in het oog. Ze

zijn hoofdzakelijk samengesteld uit briefwisseling met en documentatie over deze personen.

Via allerlei kanalen is Dumon in het bezit gekomen van materiaal dat de bestaande ADVN-collecties aanvult. Voorbeeld daarvan is het documentatiebestand van Andries Caluwaerts [BE ADVN AC360], dat thematisch is opgebouwd rond de Vlaamse houding van de CVP tussen 1948 en 1962 en de periode van het Egmontpact (1977-1979).

Nieuw in de ADVN-collecties zijn de door Dumon verzamelde archivalia van de Vlaams-nationalistische priester en Groot-Nederlander Leo Dumoulin [BE ADVN AC678] dat Dumon in 1957 via de zussen Julia en Martha Dumoulin wist te verwerven; van Amand Verhaeghe [BE ADVN AC677], waarin documentatie over de middenstand, de textielarbeiders, de gemeente Wevelgem, de Vlaamse beweging en verkiezingen is terug te vinden; van de Vlaams-nationalist en oorlogsburgemeester van Handzame, Andries Devos [BE ADVN AC701]; van de West-Vlaamse voorman van het Vlaams-nationalisme, Jerom Leuridan [BE ADVN AC705]; van de Brugse liberale voorman Albert Thooris [BE ADVN AC706]; van Jozef Bittremieux [BE ADVN AC703], belangrijk voor de interessante collectie brieven en publicaties van Leo Bittremieux, een Vlaamse missionaris bij de Mayombe in Congo; van Stanislas Van Houtryve [BE ADVN AC695] met daarin het enige archivalische restant van het kortstondig uitgegeven tijdschrift *De Klok van Overzee*, een door het Sint-Raphaelsgenootschap uitgegeven katholieke weekblad voor (West-)Vlamingen in Amerika; van de pangermanist Pierre Vermeire [BE ADVN AC674], met diens *Oproep tot de Vlaamsche Spraekbeweging* naar aanleiding van zijn redevoering bij het vijfjarig jubileum van de maatschappij 'Tael en Kunst' op 2 februari 1858 in Hamme.

Interessante kleinere deelarchieven

Het archief van Arnold (dom Arnoldus osb) Smits is van belang omdat de kern bestaat uit het opzoekingswerk van zijn historische onderzoeksprojecten en publicaties [BE ADVN AC670]. Voorbeelden zijn *Betrekkingen tussen Vlaanderen en Zuid-Afrika*, dat in 1943 verscheen; *1830: Scheuring in de Nederlanden*, het doctoraalproefschrift waarmee hij in 1950 onder leiding van Pieter Geyl promoveerde; *Dom Modest Van Assche: Kersten en Vlaming*, een biografie uit 1986. In zijn laatste levensjaar kon Smits nog de uitgave van zijn laatste project over Arnold Van Tiegem meemaken.²

In het archief Jan (dom Eligius osb) Dekkers zijn vooral stukken over zijn liturgisch-wetenschappelijke arbeid terug te vinden [BE ADVN AC700]. Door zijn voorzitterschap van het Jozef Lootensfonds zijn in zijn archief ook dossiers over de jaarwerking van deze vereniging terug te vinden (1982-1997), alsook een restant van het archief Leo Van den Auweele [BE ADVN AC484]. Het merendeel van dit persoonsarchief werd een aantal jaar geleden via het Lootensfonds in de collectie van het ADVN opgenomen. Het bevat onder meer brieven van Verschaeve over de beelden die hij naar model van Van den Auweele schiep (zie illustratie op p. 7).

Leo Bittremieux was pater van Scheut en missionaris in Congo. Boven en onder: de titelpagina en voorwoord van Wit en zwart. Schetsen en verhalen uit de Kongo-Missie, Leuven, De Vlaamsche Drukkerij, 1930. [BE ADVN AC667]

Brief van Cyriel Verschaeve aan Leo Van den Auweele met een tekening van een beeld waaraan Verschaeve werkte en waarvoor Van den Auweele model stond, s.d. [1929]. [BE ADVN AC484, D11935(1/1)]

Waardevolle aanvullingen zijn de stukken uit het archief van *Ward (dom Winibald osb) Corsmit* [BE ADVN AC577] over zijn intrede en verblijf in de Sint-Pietersabdij en de latere briefwisseling met een aantal monniken van de abdij. Dit geldt eveneens voor de documenten over de familie Pil-Van Gastel [BE ADVN AC70], die door *Emiel (dom Albertus osb) Pil* werden verzameld en die een aanvulling vormen op de door hem geordende en aan het begin van de jaren 1990 aan het ADVN geschonken familiearchief.

Via Steenbrugge is nu ook (bijkomende) informatie over een aantal verenigingen beschikbaar. De *Stichting Joris Van Severen* [BE ADVN AC667], een Brugse vereniging opgericht in 1992, heeft als belangrijkste activiteit de organisatie van de jaarlijkse Joris Van Severenherdenkingsmissen die tot 2006 in de abdijkerk plaatsvonden. Het door de abdij gevormde archief omvat echter niet het verenigingsarchief, maar wel documentatie verzameld en stukken gevormd door de abdij in het kader van die misvieringen.

Van het *Algemeen Diets Jeugdverbond (ADJV)*, vendel *Bert Claeys* [BE ADVN AC696] werd wel het eigenlijke archief van het vendel in Steenbrugge bewaard. Het gaat om materiaal gevormd tussen 1950 en 1963 door de proost en de opeenvolgende voorzitters van de vereniging. Voor de onderzoeker van Vlaams-nationale en Dietse jeugdbewegingen is dit afdelingsarchief een mooie aanvulling op de reeds in het ADVN aanwezige archieven van onder meer het ADJV, Vlaams Nationaal Jeugdverbond en Oranje-jeugd.

Het archief van *Dietsland Zuid-Afrika* [BE ADVN AC687] werd uitvoerig toegelicht in een vorig nummer van *ADVN-Mededelingen*.³

UITGEGEVEN EN AUDIOVISUELE BRONNEN

Naast de 988 titels over Zuid-Afrika (zie vorige *ADVN-Mededelingen*) leverde de bibliotheek van Steenbrugge het ADVN nog eens 1086 interessante boektitels op. Een

Een jonge dom Arnoldus Smits in actie tijdens een scoutskamp in 1952. [BE ADVN AC670]

MISSCHIEN HADDEN ZIJ VOORAL DE WITTE WATERLELIE LIEF?

EDITORIAAL BIJ
WETENSCHAPPELIJKE TIJDINGEN,
JG. LXV, 2006, NR. 4

Deze foto werd genomen tijdens een bijeenkomst van oud-strijders in Rome, 1935. De vertegenwoordigers van negentien katholieke landen werden ontvangen door Mussolini. Achter de Italiaanse dictator staat dom Modest Van Assche. [BE ADVN AC668]

kwart daarvan heeft betrekking op Belgisch Congo. Naast courante titels over de Vlaamse beweging melden we ook nog een uitgebreide collectie liederboeken en ingebonden brochures.

Belangrijke tijdschriften zijn *Le Congo Belge*, waarvan op een drietal nummers na, de volledige jaargangen twee (1897) tot vijf (1900) beschikbaar zijn. Volledige en ingebonden jaargangen zijn er van tijdschriften zoals *Gudrun* (1919-1962), *Neerlandia* (1900-1990) en *Vlaanderen* (1922-1932). Evenzeer opvallend zijn de vele studenten-tijdschriften, met onder meer de eerste jaargang van *Jong Vlaanderen* (1881) en *Onze Vlaamsche Wekker* (1882), en met als grootste uitschieter de volledige en ingebonden reeks van *De Vlaamsche Vlagge* (1875-1933).

De audiovisuele bronnen die via de hierboven vermelde persoonsarchieven nu door het ADVN worden verwerkt, bestaan grotendeels uit portret- en familiefoto's van de betrokkenen. Daarnaast zijn foto's van diverse ontmoetingen terug te vinden, kaarten over Zuid-Afrika en enkele voorwerpen zoals het dodenmasker van Modest Van Assche en de studentenpet van Arnoldus Smits.

■ [TC & SVT]

¹ Een uitgebreide geschiedenis tot en met de jaren 1980 is terug te vinden bij A.-T. Van Biervliet, *Steenbrugge. Geschiedenis van de abdij en van de parochie*, Brugge, 1979, 303 pp. De geschiedenis van 1980 af werd geschreven aan de hand van archiefdocumentatie.

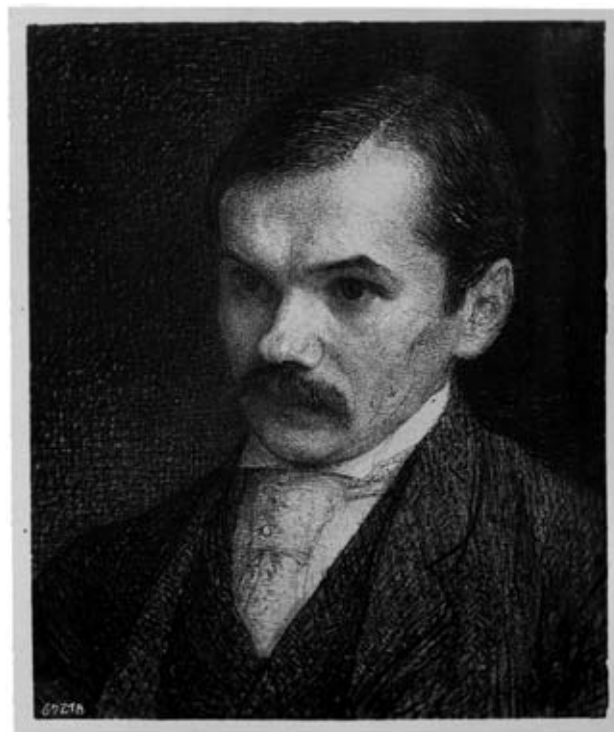
² Voor meer informatie over de historische arbeid van Smits verwijzen wij naar Romain Vanlandschoot, *Dom Arnoldus Smits (1914-2005). Historicus van de "Scheuring der Nederlanden"* en biograaf van Modest Van Assche, in: *Wt*, jg. 65, 2006, nr. 3, pp. 86-121.

³ *ADVN-Mededelingen*, 2006, nr. 17, pp. 2-4.

Frederik van Eeden (1860-1932) is een van de historische persoonlijkheden die de kapstok vormen van ons literaire geheugen, niet het minst als het de wisselwerking betreft tussen kunst en maatschappelijk engagement. *De kleine Johannes* (eerste deel van de trilogie in 1897), *Van de koele meren des doods* (1900) en *Ik heb de witte waterlelie lief* (uit *Van de passieloze lelie* uit 1901) zijn literaire ijkpunten.

Maar Van Eeden zorgde tevens voor enkele maatschappelijke referentiepunten. Zo roept hij met zijn communistische experiment *Walden* (1898 e.v.) bij ons het beeld op van de verwante – maar meer bekende – begrippen 'kibboets', 'kolchoz', 'owenisme', 'Raiffeisen' en 'Rochdale'.

De rusteloos zoekende geneesheer, denker, literator en experimentalistische wereldverbeteraar Van Eeden wilde dichter aansluiten bij de moderne tijd dan bij de romantische traditie waaruit hij stamde. Als publieke figuur plaatste hij zich daardoor enigszins tussen schip en wal. Het eindstadium van dat vaak controversiële levenspad was zijn toetreding tot de katholieke kerk in 1922.

Tekening van Frederik van Eeden op 31-jarige leeftijd door Jan Veth in het *liber amicorum* voor Van Eeden ter gelegenheid van diens zeventigste verjaardag. [ADVN, VC1698]

Die levensloop – en vooral de weg naar het Roomse eindpunt – leidde tot een aantal gevolgtrekkingen in de relatie tussen Van Eeden en Vlaanderen.

In Vlaanderen voerden heel wat kunstenaars en denkers een symbolenstrijd tussen het gelovige traditionalisme waarmee zij waren opgegroeid en de seculiere en revolutionaire ideeën van de tijd waarin zij naar voren traden.

Daar dwars doorheen liepen twee rode draden die allebei een mystieke lading droegen: die van radicaliserende Vlaamse beweging en die van enkele niet-gelovige flaminganten die hun intrede in het katholicisme voorbereidden. Hierdoor komt uiteraard het levenspad van Frederik van Eeden in het vizier. Maar vanwege de religieus-spirituele en ideologische ondertoon van het flamingantisme van het interbellum, is het niet verwonderlijk dat ook Cyriel Verschaeve verschijnt in het snijpunt van die kruisdraden.

In zijn bijdrage *Vlaanderen, de Vlaamse beweging en Frederik van Eeden 1918-1922* poogt Romain Vanland-schoot al die kruisdraden samen te brengen. Het levert een meanderend verhaal op, waarvoor het feitelijke uitgangspunt wordt geleverd door de briefwisseling tussen Verschaeve en de jonge Gentse activist Reinier Ysabe én door een (al of niet verzonden) brief van Ysabe aan Frederik van Eeden.

Ook de bronnenpublicatie *Cyriel Verschaeve aan zuster Gabriël. Zeven brieven, op het nippertje gered van de vernietiging...* baadt in de sfeer van het mystiek-spirituele wereldbeeld van een (kwantitatief en kwalitatief) belangrijk deel van de Vlaamse beweging tijdens het interbellum.

De lezer hoeft echter niet noodzakelijk te vrezen voor een meer-van-het-zelfdegevoel. De ondertitel van de bijdrage biedt immers een bijkomende dimensie aan het verhaal. Er wordt namelijk aangetoond hoe archivarissen en/of historiografen soms een ware klopjacht moeten organiseren om belangrijke historische documenten te redden, die door (bewuste of onbewuste) achteloosheid definitief verloren dreigen te gaan. Daarenboven illustreert die casus dat een verzameling documenten – in dit geval gaat het om brieven – soms een bestemming vindt, waarvan de logica een moeizame reconstructie vergt, maar uiteindelijk een verhaal-binnen-het verhaal blijkt op te leveren.

De uitgesproken Vlaamsgezinde zuster Gabriël is een van de kinderen-religieuzen van de Oost-Vlaamse sociaal-voortuitstrevende katholieke onderwijzer Kamiel Van Caeneghem (1860-1944), stichter van het christelijk onderwijzerssyndicaat cov. Vooraleer zij in het klooster trad, was zij actief als medegrondlegster van de Katholieke Vlaamse Meisjesbeweging en van de vrouwelijke studentenbeweging. Langs die weg kenden Gabriëlle en Verschaeve elkaar.

Na een korte tussenperiode in een Antwerps klooster, vond de zuster haar definitieve plek in de Congregatie van het Heilig Graf in Turnhout.

Tekening Gabriëlla Van Caeneghem door Joz., s.d. [ADVN, VB3290]

De briefwisseling tussen de kapelaan in Alveringem en de zuster in Turnhout bezorgt ons tegelijk een inzicht in de gevoelswereld van Verschaeve én in zijn literaire en mystieke opvattingen.

Wat dat laatste aspect betreft, kan men de tegenstelling vaststellen tussen de contemplatieve, op Ruusbroec geïnspireerde attitude van de (zachte) natuurminnende zuster en de forse, metafysische en metaforische wereld van Verschaeve. Daarenboven verwerven wij enig inzicht in de verbondenheid van beide respondenten met de religieus-socialistisch bewogen geschriften van de Nederlandse dichteres en communiste Henriette Roland Holst-Van der Schalck.

Frederik van Eeden, Henriette Roland Holst-Van der Schalck, zuster Gabriël: wellicht hadden zij, na hun mystieke omzwervingen, vooral de witte waterlelie lief?

En misschien gold dat uiteindelijk ook voor Verschaeve, nadat hij via een harde landing uit zijn reële en irreële Germaanse leefwereld in het pastorale Solbad Hall was terechtgekomen? Het kan een onderzoeksvraag zijn.

■ [FJV]

ABONNEREN OP WT

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer KBC 733-0215290-77.

ABONNEMENTSGELD:

- binnenland: 20 euro | steunabonnement: 22 euro
- buitenland: 25 euro

Nieuwe abonnees ontvangen gratis het bijzondere *Wt*-nummer 2001/4 met daarin de bibliografie van *Wetenschappelijke tijdingen* (selectieve bibliografie 1935-1979, volledige bibliografie 1980-2000).

AANWINSTENLIJST SEPTEMBER-NOVEMBER 2006

AR Archief
AV Audiovisueel archief
BO Bibliotheekwerken
DA Documentatie
PE Periodieken
NE Necrologia
AP Ambtelijke publicaties

[deze aanduidingen zijn indicatief; zij kunnen worden aangepast naargelang van de verwerking van de overdracht]

2006/220	Urbaan De Becker, Alseberg	AR / DA / PE
2006/221	PJU-PDB-Fraction, Eupen	PE
2006/222	Lutgart De Beul, Dendermonde	AR / AV / BO / DA / PE
2006/223	Marc Journée, Liedekerke	AV / BO
2006/224	Clara Godefroit-De Mesel, Impe	NE
2006/225	Herman Maes, Deinze	BO / DA / PE
2006/226	Naamloos, Antwerpen	AV
2006/227	Familie Hugo Schiltz, Antwerpen	AR
2006/228	Ludo Simons, Antwerpen	AR
2006/229	In Flanders Fields Museum, Ieper	DA
2006/230	Alois H. Goyvaerts, Beveren-Waas	AR / AV / BO / DA / PE
2006/231	John Heuzel, Brugge	DA / PE
2006/232	Karel Leemans, Deurne	AV / BO
2006/233	Gevangenis museum, Merksplas	BO / PE
2006/234	Bibliotheca Wasiana, Sint-Niklaas	BO / DA
2006/235	Familie Elly Braeckman, Groot-Bijgaarden	NE
2006/236	Familie Lisette Lambelé, Schilde	NE
2006/237	Naamloos, onbekend	AR / AV / BO / NE
2006/238	Camiel Morthier, Drogen	PE
2006/239	Piet De Prins, Bonheiden	AR / AV / BO / DA / PE
2006/240	Marc Hendrickx, Mechelen	AV / DA
2006/241	Ward Herbosch, Wommelgem	AR / AV / BO / DA / PE / AP
2006/242	Jan Hol, Canterbury – Kent (VK)	BO
2006/243	Karel Caremans, Antwerpen	PE
2006/244	Paul Van de Kerckhove, Kortrijk	AR / AV
2006/245	Pieter van Hees, Utrecht (NL)	BO / DA
2006/246	Frans Van der Auwera, Ekeren	AR
2006/247	Familie Willem Grauls, Brussel	NE
2006/248	Emmanuel Waegemans, Antwerpen	BO
2006/249	Zusters van Liefde, Kortrijk	NE
2006/250	Philippe Haeyaert, Wevelgem	BO
2006/251	Uitgeverij Manteau, Antwerpen	BO
2006/252	Guido Stevens, Belsele	AV / BO / DA / PE / NE
2006/253	Filip Martens, Evergem	BO
2006/254	Marc Platel, Kraainem	AR / AV / BO
2006/255	Uitgeverij Vantilt, Nijmegen (NL)	BO
2006/256	Begga Andries, Berchem	BO / DA / PE
2006/257	Huguette De Bleecker-Ingelaere, Gent	AR / BO / DA / PE / NE
2006/258	Magda Vanbeylen, Brugge	AR / AV / BO / DA
2006/259	René Desmedt, La Habra (VS)	AR / AV
2006/260	Inge Keuppens, Sunnyside (VS)	AR
2006/261	René en Rosie Aelvoet, Hondo (VS)	AR / AV
2006/262	George De Winne, San Antonio (VS)	AR / AV
2006/263	Yvonne Stevens, San Antonio (VS)	AR / AV / BO / PE
2006/264	Pat Peterman, Alexandria (VS)	AR
2006/265	Belgian Club of San Antonio, San Antonio (VS)	BO / PE
2006/266	Walter Raes, Los Angeles (VS)	AR / AV / PE
2006/267	Frank Anckaer, Orange (VS)	AR / AV / PE
2006/268	Karen Lynn Brown, San Antonio (VS)	AR
2006/269	Heemkundige kring, Erpe-Mere	BO
2006/270	Barbara Vantilborgh, Balegem	DA
2006/279	Lieven en Griet Bockaert-De Cuyper, Aalter	AR
2006/277	Gilbert Boterman, Oostende	AR
2006/278	Paul Claus, Erembodegem	AR
2006/275	Familie Marie-José Franquet, Borgerhout	NE
2006/276	Familie Herman Leuridan, Koksijde	NE
2006/271	Familie Gabriëlle Logghe-Thijs, Assebroek	NE

COLOFON

Dit is het achttiende nummer van de **ADV-N-Mededelingen**. Deze publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al haar aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De **ADV-N-Mededelingen** zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme (ADV-N) vzw

Lange Leemstraat 26 – BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37 [F] +32 [0]3-226 64 05
[E] info@advn.be [W] www.advn.be
postrekening: 000-1587760-64
bankrekening: 419-8059591-83
bouw- en renovatiefonds: 419-8059599-91

BEREIKBAARHEID
met de wagen:
via E17 of E19
openbaar vervoer
trein:
Berchem Station
+ tram 8

bus: lijnen 1 en 23
tram: lijnen 7, 8, 12
en 24

Het ADVN sluit in 2007 op hiernavolgende dagen:
op 1 januari, op 9 en 30 april, op 1, 17, 18 en 28 mei,
op 11 juli, op 15 augustus, op 1 en 2 november en van
24 tot 31 december

OPENINGSUREN LEESZAAL
maandag tot donderdag: van 9u tot 16u
zaterdag: na afspraak is er mogelijkheid tot raadpleging;
in 2007 kan dit op: 27 januari, 24 februari, 31 maart,
21 april, 26 mei, 30 juni, 28 juli, 25 augustus, 29 sep-
tember, 27 oktober, 24 november en 15 december

WERKTEN MEE AAN DIT NUMMER: Luc Boeva, Tom Cobbaert,
Koen De Scheemaeker, Petra Gunst, Serge Van Tilburg,
Frans-Jos Verdoodt, Rita Verelst
COÖRDINATIE: Marleen Abelshausen
ADMINISTRATIE: Marleen Deridder
VORMGEVING: LetterWerk, Antwerpen [T] 03-827 43 50

Giften aan het ADVN worden graag aanvaard
op een van de hiervoor genoemde rekening-
nummers. Voor giften vanaf 30 euro ontvangt
u een fiscaal attest.

